

**Тернопільський національний економічний університет
Навчально-науковий інститут міжнародних економічних відносин
ім. Б. Д. Гаврилишина**

Міждисциплінарна курсова робота

на тему:

**«ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОГРЕС КРАЇН АФРИКИ
НА ПІВДЕНЬ ВІД САХАРИ»**

Студент(ка) 5 курсу, групи ЕМЕМ-11

Слободянюк Т. А.

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 051 Економіка

Магістерська програма: Міжнародна економіка

Керівник:

д.е.н., професор

Іващук І. О.

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

Члени комісії:

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Загальні риси і особливості економіки країн Африки на південь від Сахари.....	5
Розділ 2. Аналіз сучасних тенденцій розвитку економіки країн Африки південніше від Сахари.....	14
Розділ 3. Перспективи розвитку і шляхи вирішення основних проблем країн Субсахарської Африки.....	32
Висновки.....	43
Список використаної літератури.....	46

ВСТУП

Актуальність. Країни африканського континенту, не зважаючи на колоніальне минуле, вражають значними темпами зростання економіки, що є предметом досліджень науковців та міжнародних організацій. Підвищилася зацікавленість до Африки і з боку високорозвинених держав, які останнім часом вбачають перспективу в розширенні економічної співпраці з африканськими країнами. В процесі трансформації світогосподарських зв'язків останнього десятиліття Африка на південь від Сахари стає все більш привабливою для розвитку економічного співробітництва. Це обумовлено як інтересом її партнерів з інших континентів у потребі природних ресурсів та у розширенні ринків збуту, так і зацікавленістю самих африканських країн у більш активному залученні до міжнародного поділу праці на рівноправних засадах. З цією метою в країнах Африки активно проводяться ринкові реформи. Крім цього, тут спостерігаються суттєві зміни у зовнішньоторговельних відносинах, а також зростаючі процеси регіональної інтеграції, як інструмент у протистоянні із зовнішньою конкуренцією. Тому на відміну від попередніх десятиліть на сьогодні африканські держави мають більші переваги для розвитку економічного співробітництва. Це стає очевидним, якщо познайомитися з їхніми господарськими особливостями ближче.

Дослідження розвитку країн африканського континенту здійснює широке коло вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як: Я. Жаліло, Шаров О.М., А. Заєць, О. Кочур, М. Десаї, М. Демура, Седерлінг Л., Рогофф К., Рейнхарт К., Гельбард Е., Лейте С., Коу Д., Хоффмайстер А. й інші. Різноманітні аспекти тенденцій розвитку країн Африки на південь від Сахари, що має враховуватися при розробленні концепції розвитку економічних відносин з ними, розглядаються у працях вітчизняних вчених, зокрема А.С. Філіпенка, В.С. Будкіна, М.Ю. Рубцової, а також у працях російських вчених, а саме Д. Дегтерева, І.Б. Маценко та ін.

Метою роботи є аналіз сучасного стану розвитку країн африканського регіону та виділення основних причин економічного прогресу, а також

можливих напрямків покращення економічної ситуації. Важливим є розгляд особливостей умов господарської діяльності африканських держав на південь від Сахари, які сформувалися протягом останнього десятиріччя, і окреслення їх переваг для розвитку економічного співробітництва з ними.

Мета роботи зумовлює виконання таких **завдань, як:**

- визначення загальних рис та особливостей економічного розвитку країн Африки на південь від Сахари;
- дати загальну характеристику господарства даного регіону;
- дослідити основні інтеграційні процеси країн Африки;
- аналіз сучасних тенденцій розвитку економіки країн Африки південніше від Сахари в розрізі дослідження їх основних макроекономічних показників, стану зовнішньої торгівлі та інвестиційної привабливості;
- дослідження основних перспективних напрямів розвитку, а також головних проблем, які гальмують економічне зростання;
- розробка шляхів подолання нерівномірності економічного розвитку країн Африки на південь від Сахари.

Об'єкт – економічна діяльність країн Африки на південь від Сахари.

Предмет – основні економічні показники, які характеризують рівень розвитку регіону.

Методи дослідження. В процесі написання цієї роботи використаний комплекс загальнонаукових методів – історичного, порівняння, аналізу і синтезу, системного та процесного підходів, застосування яких та опрацювання широкої джерельної бази дали можливість забезпечити всебічне вивчення проблеми та достовірність отриманих висновків.

Наукова новизна роботи. Висвітлено комплексне уявлення економічного розвитку та прогресу африканських країн в русі останніх тенденцій глобалізації.

Структура дослідження. Курсова робота складається зі вступу, основної частини, яка містить три розділи, висновку та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ РИСИ І ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКИ КРАЇН АФРИКИ НА ПІВДЕНЬ ВІД САХАРИ

Економіка країн Африки формувалась переважно під впливом діяльності колоніальних адміністрацій та приватних іноземних компаній як додаток до економіки метрополій. Сучасний її стан сформувався в результаті впливу різноманітних зовнішніх факторів.

Територіально Африка поступається тільки Азії. На Африканському континенті виділяють два субрегіони: Північна Африка та Африка на південь від Сахари, які відрізняються темпами економічного розвитку та зростання.

Більшість країн африканського континенту – слабкі в економічному відношенні держави з невеликою густотою населення і мало освоєними природними ресурсами. Економічний розвиток африканських країн характеризується нерівномірністю, нестабільністю, широкомасштабними кризовими явищами як суто господарського походження, так і спричиненими політичними факторами. Хоч більшість країн і не розвинені, але вони мають значний економічний потенціал.

До 50-х років ХХ ст. Африка була материком колоній і залежних країн. 37 % африканської території, на якій проживало чверть всього населення, належало Франції. Великобританія володіла 32 % території, де проживало 39 % населення. Колонії на африканському континенті також мали Бельгія, Португалія, Іспанія та Італія. В 50-тих роках почали здобувати незалежність перші країни. В 60-тих роках вже понад 40 країн стали вільними, в 70-тих – процес деколонізації майже завершився.

Африка, що посідає друге місце серед континентів за площею й населенням, не може похвалитися високим економічним розвитком. ПАР – єдина країна Африки, яка належить до групи розвинених країн, всі інші – це країни, що розвиваються, причому більшість із них відносять до підгрупи найменш розвинених.

Складною залишається демографічна ситуація. В другій половині ХХ ст. населення континенту почало швидко зростати. Темпи його приросту в 70-80-ті рр. були одними з найвищих у світі – 2,9-3,0 % на рік. Африканські країни надзвичайно сильно різняться за чисельністю населення: Нігерія, Єгипет, Ефіопія, Заїр, ПАР мають населення понад 40 млн. чоловік. Взагалі, на них припадає майже половина населення материка.

Чисельність населення Африки становить 1, 216 млрд. чол., посідаючи другу сходинку в світі після Азії. При збереженні таких прогресуючих темпів народжуваності очікується, що чисельність континенту до 2050 р. зросте удвічі [12]. Протягом сорока останніх років тут відбувся справжній демографічний вибух, тому в багатьох державах Африки половина населення не досягла ще 25 років, що є потенційним джерелом робочої сили.

Для країн Африки характерною є висока народжуваність. Завдяки поліпшенню суспільно-економічного середовища та медичного обслуговування, певному підвищенню рівня культури та освіти скоротилася смертність, особливо дитяча. Зниження рівня смертності та висока народжуваність призводять до значних темпів приросту населення в багатьох країнах.

Середня густина населення материка є невеликою, що спричинено переважно природними умовами. Високий рівень густоти населення спостерігається в долині річки Ніл, узбережжі Магрибу, Нігерії та в районах промислової діяльності, найнижчий – в країнах на південь від Сахари та у самій Сахарі.

Значну роль в міграції населення відіграють чинники, пов'язані з нерівномірністю соціально-економічного і господарсько-культурного розвитку деяких країн. Промислові райони переважно виступають центрами прийому емігрантів. Національно-визвольна боротьба, військові перевороти, постійні суперечки між етнічними і релігійними групами, військові конфлікти між країнами призводять до зростання кількості біженців в деяких районах материка.

Для африканських країн характерні високі темпи зростання міського населення – понад 5 % на рік, хоча більшу частку займає сільське населення. Прогнозується, що до 2020 року кількість міського населення становитиме більш як 40 % населення Африки.

Африка – континент значних економічних можливостей, якому притаманні різноманітні природні умови, які характеризуються багатством запасів мінеральної сировини, наявністю великих земельних, водних, рослинних та інших ресурсів. Для даного материка характерний переважно рівномірний рельєф, що сприяє веденню господарської діяльності – розвитку сільського господарства, промисловості, транспорту. Наявність величезних масивів вологих екваторіальних лісів зумовлено значною мірою розташуванням більшої частини континенту в екваторіальному поясі. 10 % площі лісів світу припадає на Африку, що становить 17 % світових запасів деревини. Сахара – найбільша пустеля світу – містить у своїх надрах величезні запаси прісної води, а великі річкові системи характеризуються велетенськими обсягами стоку і енергетичними ресурсами.

За багатством й різноманіттям природних ресурсів Африка є найбільш забезпеченим регіоном світу: йому належать найбільші запаси золота, алмазів, металів платинової групи, значні запаси урану, азбесту, графіту, залізних руд, а також ряду кольорових, рідких і рідкоземельних металів, дорогоцінних мінералів, нафти, газу й інших корисних копалин. Африка займає провідні позиції на світовому ринку за такими металами, як ванадій, літій, берилій, тантал, ніобій, германій.

Для сучасного господарства країн Африки характерним є:

- 1) багатоукладність господарства;
- 2) низькі економічні показники;
- 3) аграрний характер економіки більшості країн;
- 4) різке розмежування в с/г товарно-експортного виробництва, натурального і дрібнотоварного господарства, яке обслуговує місцеві потреби;
- 5) поширення монокультури в с/г;

б) переважання у промисловому виробництві гірничодобувної промисловості;

7) збереження колоніального характеру в зовнішній торгівлі.

Африка – світовий постачальник багатьох видів тропічної рослинницької сировини: какао, кави, арахісу, пальмової олії, прянощів тощо. Тим часом сільське господарство країн, що розвиваються в Африці, не в змозі забезпечити місцеве населення продовольчими товарами внаслідок відставання в більшості країн виробництва основних продовольчих культур від темпів зростання населення. Більше 1/3 площі континенту використовується у сільському господарстві.

Основними зерновими культурами в Африці є просо, сорго, кукурудза, рис, пшениця і ячмінь; коренеплодами – маніок, батат, ямс, таро; плодовими – банани, фінікова і олійна пальми, маслини. Поширення і великого значення на континенті набуває плантаційне господарство.

У Західній Африці в основному експортується какао, арахіс, кава, банани, пальмова олія, каучук; у Центральній Африці – пальмова олія, кава, бавовна; у Східній Африці – бавовна, чай, кава, сизаль, ваніль та горіх кеш'ю; у Північній Африці – оливкова олія, цитрусові, вино.

Гірничодобувна та гірничо-металургійна промисловість – найпотужніші галузі промисловості Африки. У виробництві міді вагоме місце посідають Замбія і Заір, де родовища зосереджені в «мідному поясі». Крім міді, в цьому поясі добувають руди інших металів, збагачують і виробляють цинк, свинець, кобальт, золото, срібло, уран. Основна частина продукції та видобутку найважливіших видів гірничорудної сировини припадає на три країни – ПАР, Замбію, Заір.

Погано розвинена енергетика Африки. Енергооб'єкти розміщені дуже нерівномірно. В Африці зосереджено 1/10 запасів нафти та 1/5 гідроресурсів світу. Є значні поклади вугілля. Головним паливним ресурсом у країнах Африки стала нафта, значні поклади якої зосереджені в Нігерії, Лівії, Алжирі, Єгипті та шельфі Західної і Центральної Африки. Річки басейнів Конго,

Замбезі, Нігеру мають значний енергетичний потенціал, але він використовується недостатньо.

За рівнем розвитку й співвідношенню сфер економіки в Африканському регіоні можна виділити наступні групи країн:

- країни Північного й Південного субрегіонів. Промисловість й сфера послуг відіграє найважливішу роль у господарстві регіону. Це найбільш прогресивна група країн із найвищими показниками ВВП на одну особу. Основою економіки виступає експорт нафти, газу, фосфоритів та іншої сировинної продукції.

- країни Західної Африки, які характеризуються слаборозвиненим сільським господарством.

- країни Центральної Африки. Вагома частка промисловості та сфери послуг при високій частці аграрного сектору визначає низьку ефективність економіки.

- держави Східного субрегіону. Переважає аграрний сектор на основі малоефективних форм господарювання. Тут знаходяться найменш розвинені країни.

Важливу роль у зовнішньоекономічних зв'язках країн Африки відіграє зовнішня торгівля. В експорті переважає гірничорудна і сільськогосподарська сировина, в імпорті – готова продукція та послуги. Нафту експортують Алжир, Нігерія, Лівія; залізні руди – Ліберія, Мавританія; алмази та золото – ПАР; мідь – Замбія, Заїр, ПАР; фосфати – Марокко; уран – Нігер, Габон; бавовну – Єгипет, Судан, Танзанія; каву – Ефіопія, Кот-д'Івуар, Кенія, Уганда, Ангола та інші; арахіс – Сенегал, Судан; оливкову олію – Туніс, Марокко.

Інтеграційні процеси на африканському материку формуються під впливом двох основних факторів:

- по-перше, необхідність об'єднання важливих економічних ресурсів, а також нейтралізації наслідків штучного поділу континенту;

- по-друге, надзвичайно низького рівня економічних зв'язків, взаємної конкуренції на ринках сировини й капіталу.

На даному етапі розвитку Африка характеризується поширенням таких регіональних інтеграційних об'єднань як субрегіональні союзи, що уособлюють собою різні угруповання країн одного субрегіонального регіону. Такі коопераційні утворення вирізняються вищим рівнем інституційного оформлення, широким спектром завдань та сфери співпраці. Держави-учасниці намагаються гармонізувати умови господарювання в національних економіках та узгодити поведінку на міжнародній арені. Субрегіональний рівень теперішнього регіоналізму на даний момент перетворився на найбільш ефективний майданчик для міжнаціональних інтеграційних експериментів: стійкі коопераційні об'єднання такого типу на сьогоднішній день впровадилися фактично у всіх регіонах світу [1].

Багаточисельні організації в Африці на південь від Сахари, завершилися створенням у другій половині ХХ ст. Економічного співтовариства держав Західної Африки (ЕКОВАС), Економічного співтовариства центральноафриканських держав (ЕККАС), Східно-африканського співтовариства, Західноафриканського економічного і Валютного союзу(ЮЕМОА), Економічного і валютного співтовариства Центральної Африки, Спільного ринку Східної і Південної Африки (КОМЕСА) та Співтовариства південноафриканського розвитку (САДК). Інтеграційні утворення на початку оформлялися у вигляді багаторівневих інституційних структур, в які, окрім індивідуальних держав-членів, включені менші групові об'єднання. Останні, частково зберігаючи організаційну та функціональну самостійність, мають більший вплив на координацію стратегій свого розвитку. Прикладом союзів такого типу можуть виступати Африканське економічне співтовариство, яке утворене 34-а африканськими державами, в тому числі країнами-членами SADC, COMESA, ECOWAS та ін.

На африканському континенті регіональні інтеграційні процеси спочатку були внутрішньо суперечливими і не мали економічного змісту. Схожість історичних доль призвела в др. пол. ХХ ст., з одного боку, до певної геополітичної спільності інтересів країн материка. З другого боку – виникнення

багатьох нових держав дало сильний поштовх націоналізму місцевих груп управління. У 1980-1990-ті рр. набирали розмаху процеси глобалізації міжнародних відносин, які супроводжувалися соціально-економічною маргіналізацією більшості країн, що розвиваються. Посилення зовнішньої дії на політику держав південного регіону і викликане цим об'єктивне послаблення ролі держави в розвитку національної економіки призвело до зміни характеру внутрішньо-регіональної взаємодії. Визначилися межі нового або відкритого регіоналізму – на відміну від попереднього, який підтримував політику покладання на власні сили у вирішенні проблем розвитку. Однією з основних рис нового регіоналізму була спільна участь країн, що розвиваються і розвинених у певних міждержавних об'єднаннях.

Досвід діяльності субрегіональних груп не вселяє великого оптимізму. З практичної точки зору, в Африці існує всього два реально діючих регіональних об'єднання – SADC (Співтовариство розвитку країн Південної Африки) та ECOWAS (Економічне співтовариство країн Західної Африки). Обидва угруповання на початку були створені як економічні союзи, але з часом вони набувають важливого військово-політичного значення. Головну роль у цих об'єднаннях відіграють ПАР та Нігерія. Тим часом, ПАР прагне і має для цього всі можливості грати роль політичного і економічного лідера всього регіону [7].

Переважно поява загальнорегіональних інтеграційних об'єднань обумовлюється завданнями розвитку всього регіону, забезпечення його економічного, соціального і культурного зближення, координації позицій держав-членів у міжнародних організаціях і у взаємовідносинах з іншими країнами і групами країн, а також завданнями пошуку нових напрямів співпраці. У сфері регіональної інтеграції прогрес однозначно помітний, ідея об'єднання знайшла потужне вираження у вигляді Африканського Союзу. Його характер і діяльність визначають подальшу долю внутрішньо-континентальної інтеграції.

Сьогодні перед країнами Африкою стоїть завдання залучення в регіон інвестицій за допомогою мобілізації внутрішніх ресурсів. Значний потенціал

закладений у регіональній співпраці, розширенні кооперації у сфері промислового виробництва, інфраструктурного і соціально-культурного будівництва.

Сучасна економіка країн африканського континенту, особливо країн, що розташовані на південь від Сахари, перебуває у важкому стані. Цьому передувало багато причин як історичного, так і економічного та політичного характеру.

Соціально-економічний стан постколоніального африканського континенту обтяжений успадкованою історично економічною відсталістю країн, відсутністю достатнього власного потенціалу – фінансового забезпечення, кваліфікованої робочої сили, технологій та ін. Великі труднощі створює шалене зростання населення. У перших порах політичної незалежності, завдяки сприятливій кон'юктурі на світових ринках сировини, а також значному обсягу зовнішніх кредитів на хвилі національного підйому в регіоні були відчутні певні економічні успіхи. Все ж, не зважаючи на ефективні заходи з лібералізації інвестиційного клімату, обсяг зовнішнього капіталу, що надходить у регіон, досі залишається недостатнім.

Сучасний поділ африканських країн за показниками соціально-економічного зростання набув характеру поляризації.

З однієї сторони – група найслабше розвинутих держав: Ліберія, Чад, Республіка Конго Сьєрра-Леоне, Сомалі, які є фінансовими банкрутами зі зруйнованою і криміналізованою економікою та з наявністю негативних процесів у політико-державній сфері.

Ефіопія, Мозамбік, Еритрея докладають неймовірних зусиль, щоб уникнути такої ж долі. Їхня економіка до 90-х рр. ХХ ст. знаходилася на межі занепаду внаслідок багаторічних національних та економічних дій правлячої верхівки. Ці країни демонструють високі темпи зростання ВВП багато в чому завдяки активній підтримці МБРР. Основні проблеми виникають через бідність природних ресурсів, часті неврожаї, які викликані поганими погодними

умовами, мінливий зовнішній попит на їх сільськогосподарську сировину, політичну нестабільність

На іншій протилежній стороні знаходяться ПАР, що є індустріально-аграрним гігантом Африки, а також Нігерія, Кенія, Зімбабве, Ботсвана, Кот-д'Івуар, Гана, Габон, Уганда, Сенегал, які мають добре розвинутий промисловий сектор, що ґрунтується на гірничодобувній промисловості та переробці сільськогосподарської сировини. Приріст ВВП, зафіксований у цих країнах, пояснюється високим попитом на їхні паливно-сировинні ресурси на світовому ринку.

На сьогоднішній день Африка стала ареною боротьби провідних країн світу – США, Франції, Великої Британії, Японії, Китаю – за ресурси. Хоча вона є економічно найменш розвинутим регіоном світу з обмеженими можливостями для високоприбуткових інвестицій у промисловості, проте викликає інтерес цих країн передусім своїми унікальними природними копалинами, тому значна частка зовнішніх інвестицій спрямовується в розробку сировинних ресурсів континенту. З метою забезпечення свого виробництва сировиною, західні країни спрямовують капіталовкладення в десятки країн регіону, які мають великі запаси нафти, металургійної сировини, урану, алмазів, та інших цінних матеріалів, сприятливі кліматичні умови для ведення плантаційного господарства.

Перешкодою на шляху економічного відродження та подолання відсталості виступають регіональні конфлікти. У 90-х рр. ХХ ст. воєнні дії велися на території майже двох десятків африканських країн. Вагомою подією в міжнародних відносинах в Африці стало створення спеціального інтеграційного об'єднання Організації африканської єдності (ОАЄ), покликаною забезпечувати попередження та врегулювання регіональних конфліктів.

Завдяки діяльності ООН, ОАЄ та ряду держав ситуація в окремих «гарячих точках» континенту поступово змінюється на краще.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇН АФРИКИ ПІВДЕННІШЕ ВІД САХАРИ

Валовий внутрішній продукт (ВВП) є одним із основних макроекономічних показників, які оцінюють результати економічної діяльності. Його динаміка використовується для оцінки загальної ефективності функціонування економіки і, отже, для визначення відносного успіху або неспроможності заходів економічної політики, що проводиться урядом.

ВВП (валовий внутрішній продукт) вимірює вартість кінцевої продукції, виробленої резидентами даної країни за певний період часу.

Доцільно розглянути динаміку зміни ВВП країн Африки на південь від Сахари за 2000-2015 рр. (табл. 2.1).

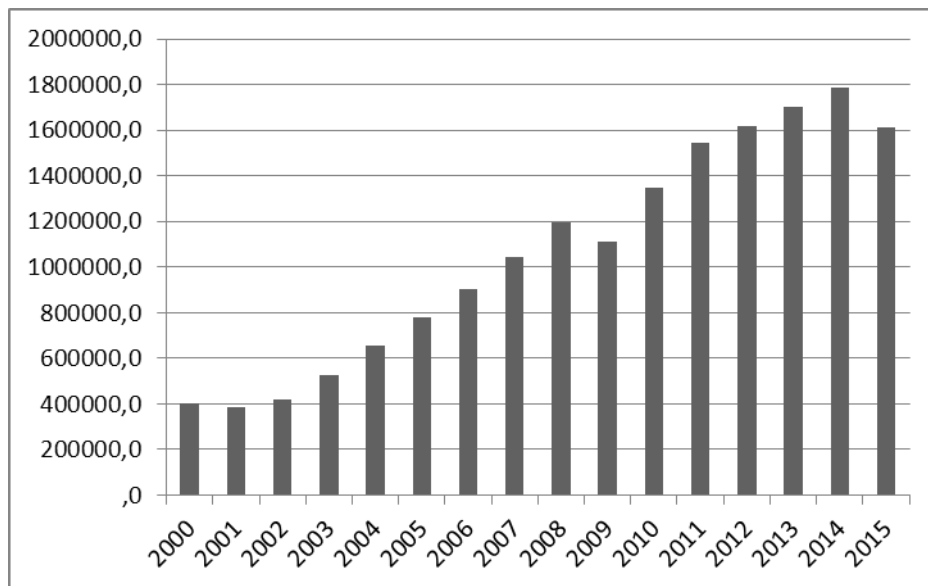
Таблиця 2.1

Валовий внутрішній продукт країн Африки на південь від Сахари, 2000-2015 рр.

Рік	ВВП, млн. дол. США	ВВП на одну особу, дол. США	Частка в світовому ВВП, %	Темп росту ВВП, %
2000	401 740	600	0,98	-
2001	388 239	565	0,92	-3,36
2002	419 065	594	0,98	7,94
2003	528 357	729	1,20	26,08
2004	656 217	882	1,43	24,20
2005	779 035	1 019	1,64	18,72
2006	904 762	1 152	1,83	16,14
2007	1 045 052	1 295	2,03	15,51
2008	1 197 197	1 444	2,30	14,56
2009	1 113 135	1 307	2,18	-7,02
2010	1 348 428	1 540	2,54	21,14
2011	1 546 108	1 719	2,83	14,66
2012	1 616 122	1 749	2,89	4,53
2013	1 702 472	1 793	2,98	5,34
2014	1 785 384	1 831	3,05	4,87
2015	1 610 899	1 609	2,68	-9,77

Джерело: складено автором на основі [5]

На рисунку 2.1., побудованого на основі даних табл. 2.1, ми спостерігаємо тенденцію зростання номінального ВВП за всі представлені роки.

**Рис. 2.1. ВВП країн Африки на південь від Сахари, 2000-2015 рр.,
млн. дол. США**

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Падіння номінально ВВП відбулося лише в 2001, 2009 та 2015 роках. Загалом прослідковується позитивна тенденція. ВВП зросло з 401 740 у 2000 р. до 1 610 899 млрд. дол. США у 2015 р., тобто на 1 209 159 млрд. дол. США. Частка у світовому ВВП зросла з 0,98 % до 2,68 %, тобто на 1,7 %, за досліджуваний період. Максимальне її значення було у 2014 р. і становило 3,05 %. Темпи росту ВВП країн Африки на південь від Сахари вражають своїми показниками, у 2003, 2004, 2010 роках вони становили 26,08 %, 24,20 %, 21,14 % відповідно. Середній показник темпу зростання ВВП за досліджуваний період становить 10,23 %, що перевищує середній світовий показник зростання ВВП.

Об'єктивнішу оцінку про рівень розвитку регіону дає показник ВВП на одну особу. Динаміка зміни цього показника проілюстрована на рис. 2.2. Загалом ВВП на одну особу країн Африки на південь від Сахари зріс з 600 дол. США у 2000 р. до 1 609 дол. США у 2015 р., тобто на 1 009 дол. США або на 37, 29 %. Падіння відбулося у 2009 р. через світову економічну кризу і у 2015 р.

Не зважаючи на це, загальна тенденція динаміки ВВП на одну особу є позитивною.

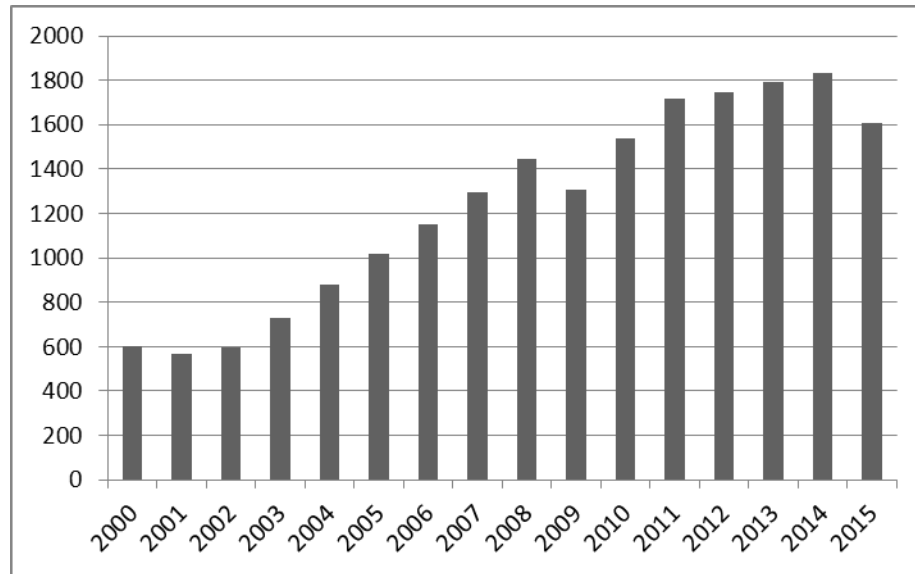

Рис. 2.2. ВВП на одну особу країн Африки на південь від Сахари, 2000-2015 рр., дол. США

Джерело: складено автором на основі [5]

Певною мірою економічне зростання в Африці було зумовлене високими цінами на сировинні ресурси, але в більшій мірі воно було обумовлене економічними реформами. З 1990 р. до 2013 р. економічна свобода, згідно з даними Канадського Інституту Фрейзера, збільшилася з 4,75 до 6,23 за десятибальною шкалою. Свобода торгівлі зросла навіть більше – з 4,03 до 6,39. Найголовніше – Африка досягла значного прогресу в грошово-кредитній політиці, або доступі до фінансів, який виріс з 4,9 в 1995 р. до 7,27 у 2013 р. [9].

Зростаючий інтерес до співробітництва з Африкою з боку світових економік призвів до того, що на початку XXI століття африканські країни показали рекордні темпи економічного зростання. У період з 2001 по 2012 рр. для економік дев'яти країн на південь від Сахари характерним було зростання 7% і вище щорічно. Так, середньорічні темпи приросту ВВП Екваторіальної Гвінеї в цей період перевищили 20%, Анголи – 12%, Сьєрра-Леоне – 10%, Нігерії – 9%, Ефіопії – 8%.

В подальшому поданий аналіз валового внутрішнього продукту (ВВП) (рис.1) та ВВП на душу населення за 2000-2015 рр. (табл. 2.2) таких країн:

Південно-Африканська Республіка (ПАР), Нігерія, Демократична Республіка Конго (ДРК), Центральноафриканська республіка (ЦАР), Зімбабве.

Таблиця 2.2

Динаміка ВВП за 2000-2015 рр.

Рік	ЦАР		ДРК		Нігерія		ПАР		Зімбабве	
	ВВП, млрд. дол. США	ВВП на одну особу, дол. США	ВВП, млрд. дол. США	ВВП на одну особу, дол. США	ВВП, млрд. дол. США	ВВП на одну особу, дол. США	ВВП, млрд. дол. США	ВВП на одну особу, дол. США	ВВП, млрд. дол. США	ВВП на одну особу, дол. США
2000	957	257	8 339	174	74 591	607	138 436	3 083	7 549	604
2001	975	257	8 350	169	70 977	563	123 435	2 708	7 495	595
2002	1 037	269	8 728	171	95 063	736	115 748	2 501	7 111	560
2003	1 193	304	8 938	170	108 795	821	175 256	3 731	6 705	525
2004	1 329	333	10 297	190	141 261	1 038	228 590	4 796	6 420	499
2005	1 413	348	11 965	213	180 502	1 293	257 772	5 331	6 223	479
2006	1 538	373	14 297	247	233 860	1 632	271 637	5 540	6 102	465
2007	1 755	418	16 364	273	267 663	1 819	299 417	6 025	6 023	453
2008	2 033	475	19 206	311	334 581	2 214	286 769	5 696	5 495	407
2009	2 029	465	18 263	286	272 536	1 756	295 937	5 804	8 157	594
2010	2 034	458	21 672	329	369 062	2 315	375 348	7 271	9 422	674
2011	2 266	500	25 840	380	414 095	2 529	416 417	7 972	10 956	769
2012	2 237	484	29 306	417	460 952	2 740	396 344	7 501	12 393	851
2013	1 565	332	32 672	450	514 966	2 980	367 595	6 882	13 490	905
2014	1 756	365	35 909	480	568 499	3 203	351 306	6 509	14 197	931
2015	1 633	333	37 569	486	494 583	2 714	314 571	5 773	13 893	890

Джерело: складено автором на основі [5]

Для дослідження вибрано п'ять країн, які відрізняються за своїм економічним розвитком, географічним положенням, кількістю населення тощо.

На рис. 2.3. проілюстрована динаміка зміни ВВП даних країн, яка має тенденцію до зростання, а також виражена проблема нерівномірності економічного розвитку країн Африки, які знаходяться південніше Сахари.

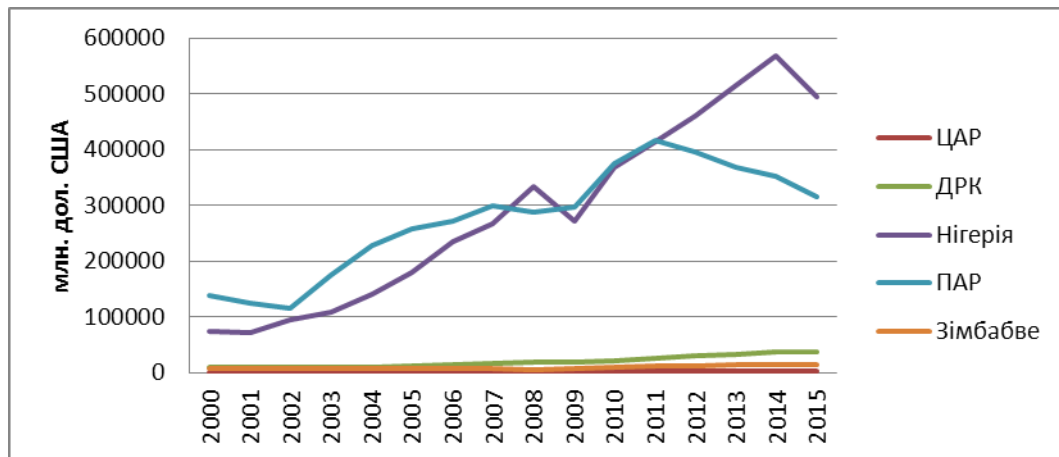

Рис. 2.3. Валовий внутрішній продукт за 2000-2015 рр.

Джерело: складено автором на основі [5]

На рис. 2.4. зображена динаміка ВВП на одну особу досліджуваних країн за 2000-2015 рр.. Тут ПАР є безперечним лідером за всі роки. Найнижчий показник у ЦАР – 333 дол. США на одну особу, що є у 17,36 разів меншим за показник ПАР у 2015 р.

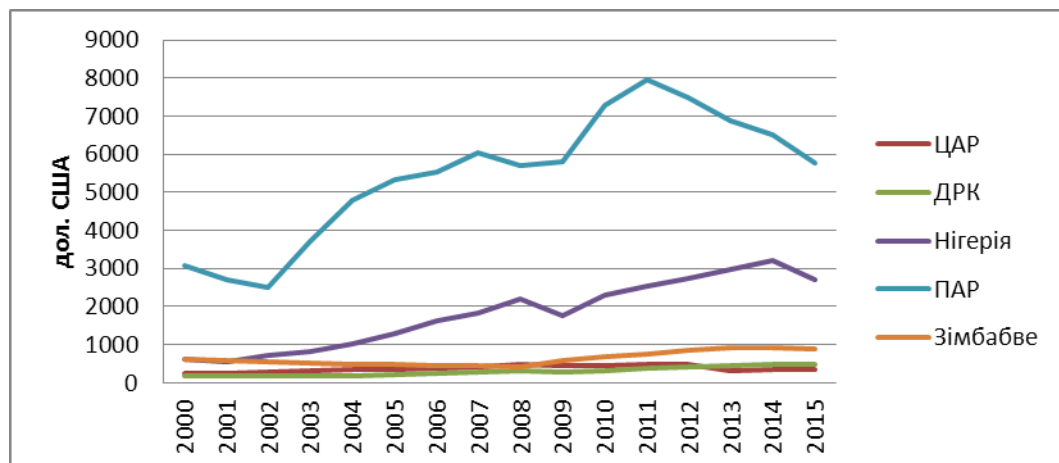

Рис. 2.4. Валовий внутрішній продукт на одну особу за 2000-2015 рр.

Джерело: складено автором на основі [5]

Нігерія і ПАР мають одні з найвищих показників. Нігерія розташована в Західній Африці. По чисельності населення займає перше місце в Африці, сьоме – у світі, нігерійці складають біля 1/8 жителів континенту. ПАР – індустріально-аграрна країна, економічно найрозвиненіша в Африці. Південна Африка є також африканським лідером у плані розвитку сучасної інфраструктури і фінансової системи та інструментів їх використання. ЦАР – одна з найменш розвинених країн світу, яка знаходиться в центральній Африці. ДРК – аграрна країна з розвинутою гірничодобувною промисловістю, володіє

найбільшим економічним потенціалом серед країн Тропічної Африки. Зімбабве – колись одна з найбільш промислово розвинених держав Південної Африки у теперішній час страждає від затяжної системної кризи, що спричинена внутрішніми чинниками.

Далі розглянемо ТОП-8 країн лідерів по зростанню номінального ВВП в Африці 1970-2016 рр. Нігерія була найбільшою країною за номінальним ВВП з 1970-1980 рр., потім вона поступилася лідерством країні ПАР, яка лідирувала 1990-2010 рр., потім Нігерія знову відвоювала в 2013 році свої позиції і залишається лідером і зараз.

Друге місце в 1970-1980 рр. займала ПАР, потім в 1980-1990 на другому місці була Нігерія, в 1990-2000 рр. друге місце займав Єгипет, потім 2000-2010 рр. знову Нігерія, потім 2013 році на друге місце прорвався ПАР, а з 2016 року на ньому знову перебувати Єгипет.

Третє місце в різні часи займали такі країни: 1970-1980 рр. – Єгипет, 1980-1990 рр. – Судан, 2000-2010 рр. – Нігерія, 2010-2013 рр. – Єгипет і з 2016 року це місце займає ПАР.

На 2016 рік вісімка країн за обсягом номінального ВВП виглядає так, як представлено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Рейтинг ТОП-8 країн за величиною номінального ВВП, 2016 р. [16]

Країна	Площа, тис. км ²	Населення., млн. чол.	ВВП, млрд. дол.. США	% від ВВП Африки
Нігерія	924	186	485	20,9
Єгипет	1010	95	331	14,25
ПАР	1221	54	327	14,07
Алжир	2382	40	168	7,25
Марокко	447	34	109	4,69
Ангола	1247	20	99	4,26
Судан	1886	37	84	3,63
Кенія	581	47	69	2,98
Африка	30370	1201	2321	100

У наступних таблицях і поясненнях до них представлена інформація про структуру економіки та інші економічні показники країн Африки з 1970 по 2015 рік.

У таблиці 2.4 представлена динаміка галузевої структури економіки країн Африки за 1970-2015 рр.

Таблиця 2.4

Галузева структура економіки країн Африки, 1970-2015 рр., [6]

Рік	Сільське господарство, %	Промисловість, %	Будівництво, %	Торгівля, %	Транспорт, %	Послуги, %
1970	23,1	23,2	5,4	13,2	8,5	26,6
1980	17,2	29,8	7,1	12,2	10,6	23,1
1990	18,6	27,8	4,8	14,8	7,7	26,3
2000	15	29,4	4,3	14,6	8,7	28
2010	15,6	29,5	5,3	14,4	9	26,3
2015	15,8	28,6	5,5	14,6	9,1	26,3

На рис. 2.5. представлена галузева структура господарства Африки у 2015 р. Найбільшу частку займає промисловість, а найменшу – будівництво.

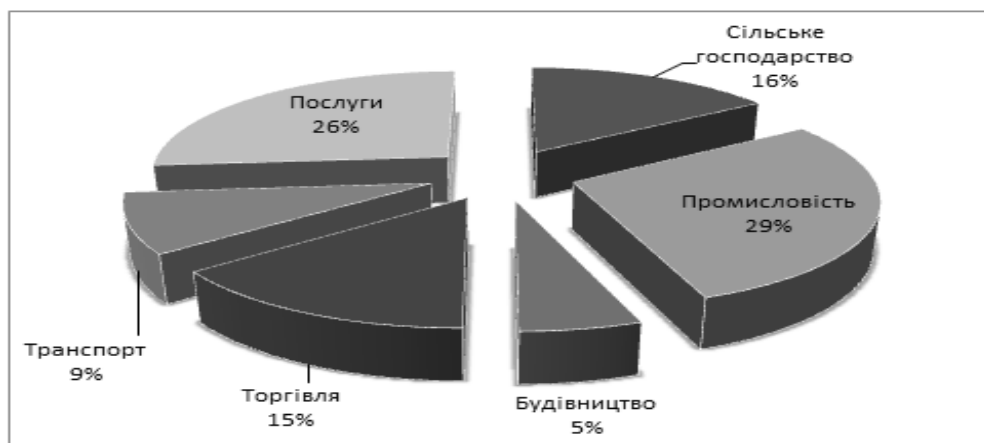

Рис. 2.5. Галузева структура господарства Африки у 2015 р.

Джерело: складено автором на основі [6]

За виробництвом та запасами деяких мінеральних сировинних ресурсів африканські країни займають провідні позиції в світі. Зокрема, за обсягами видобутку нафти серед членів Організації країн-експортерів нафти Нігерія посідає 6-те місце, а Ангола – 7-ме. Крім цих країн значними запасами нафти також володіють Габон, Республіка Конго, Судан, Чад, Екваторіальна Гвінея. Значні обсяги природного газу є у Нігерії та Мозамбіку. Республіка Гвінея володіє 2/3 світових запасів бокситів, що є стратегічним ресурсом, бо він є основою для виробництва алюмінію. Демократична Республіка Конго (ДРК) володіє 80% колтану (або колумбіту-танталіту) – цінна руда, що є ключовим елементом увиробництві конденсаторів, які використовуються в багатьох

електронних приладах. Одними з найбільших у світі запасами урану володіють ПАР, Намібія, Нігер, ДРК; алмазів – ПАР, Ліберія, Сьєрра-Леоне, ДРК; золота – ПАР, Гана, Малі; залізної руди – Гвінея, Ліберія, ДРК, Габон, Гана, Кот-д'Івуар, Камерун, Республіка Конго та Мавританія [10].

Окрім мінеральних ресурсів, значимими в країнах Африки є також сільськогосподарський потенціал. Зокрема, з виробництва какао-бобів Кот-д'Івуар посідає перше місце в світі, а Гана – друге, значним воно також є в Того і Камеруні. Кот-д'Івуар, крім цього, посідає друге місце з виробництва горіхів кеш'ю та 10 з виробництва кави. Значними постачальниками бавовни на світовому ринку є Бенін, Буркіна-Фасо, Малі, Того, Судан; арахісу – Сенегал; гевеї для виробництва каучуку – Кот-д'Івуар та Ліберія. Основним експортними сільськогосподарськими культурами Західної Африки є арахіс, какао, кава, пальмова олія, банани, каучук; Центральної Африки – пальмова олія, кава, бавовна; Східної Африки – бавовна, чай, кава, ваніль, горіхи кеш'ю [11].

Важливу роль в економічному розвитку країн відіграє зовнішня торгівля. Тому доцільно розглянути динаміку експорту та імпорту товарів і послуг країн Африки південніше Сахари за 2005-2015 рр. (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Динаміка експортно-імпортних операцій країн Африки на південь
від Сахари, 2005-2015 рр., млн. дол. США [5]**

Рік	Заг. експорт	Заг. Імпорт	Баланс	Експорт товарів	Імпорт товарів	Баланс товарів	Експорт послуг	Імпорт послуг	Баланс послуг
2005	240 641	219 743	20 898	209 934	166 482	43 452	30 707	53 261	-22 554
2006	277 523	255 845	21 678	242 570	187 847	54 723	34 953	67 998	-33 045
2007	333 376	317 341	16 035	292 831	230 985	61 846	40 545	86 357	-45 812
2008	409 766	395 344	14 422	366 700	286 030	80 670	43 066	109 314	-66 248
2009	311 692	338 835	-27 143	270 864	242 356	28 508	40 829	96 480	-55 651
2010	403 263	405 975	-2 712	356 219	296 146	60 073	47 044	109 830	-62 786
2011	495 395	492 829	2 566	440 308	365 527	74 781	55 087	127 302	-72 215
2012	489 193	508 430	-19 237	430 692	381 908	48 784	58 501	126 521	-68 020
2013	490 722	520 743	-30 021	431 282	391 805	39 477	59 440	128 938	-69 498
2014	464 250	537 471	-73 221	404 402	402 143	2 259	59 847	135 328	-75 481
2015	360 333	473 838	-113 505	298 094	353 179	-55 085	62 239	120 659	-58 420

На рисунку 2.6., побудованого на основі даних табл. 2.5, ми спостерігаємо від'ємне сальдо експортно-імпортних операцій у 2009-2010 рр. та 2012-2015 рр.

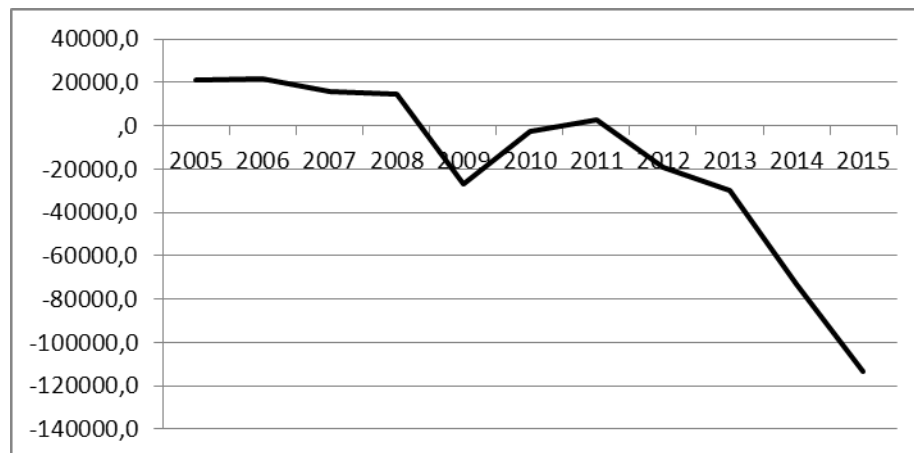

Рис. 2.6. Динаміка сальдо зовнішньої торгівлі загалом, млн. дол. США

Джерело: складено автором на основі [5]

Негативна тенденція прослідковується за балансом послуг за весь досліджуваний період і у 2015 р. за балансом товарів. Позитивне сальдо присутнє в торгівлі товарами у 2005-2014 рр. (рис. 2.7).

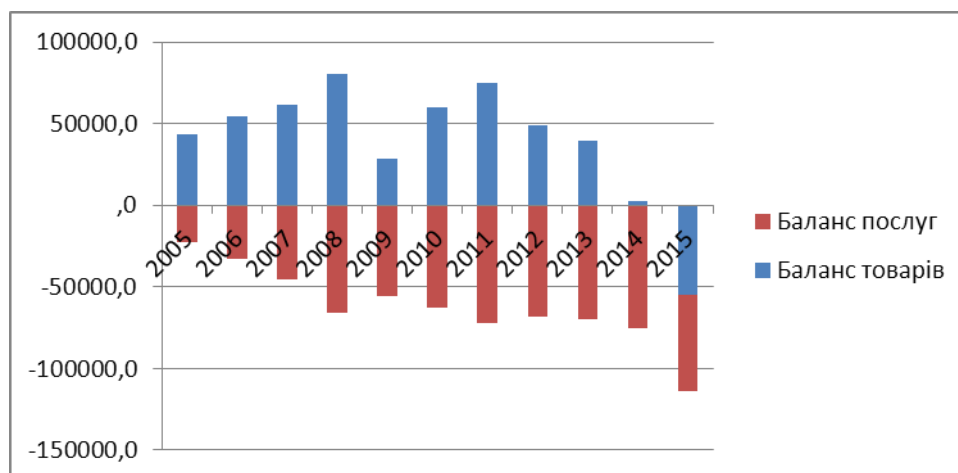

Рис. 2.7. Динаміка сальдо експорту та імпорту товарів і послуг країн Субсахарської Африки, млн. дол. США

Джерело: складено автором на основі [5]

Особливе місце в зовнішніх зв'язках країни посідає торгівля товарами і послугами. Варто приділити увагу детальнішому аналізу експорту та імпорту, адже вони займають найбільшу частку в поточних операціях. На рисунку 2.8. представлена динаміка експорту та імпорту товарів і послуг країн Африки південніше Сахари за 2005-2015 рр.

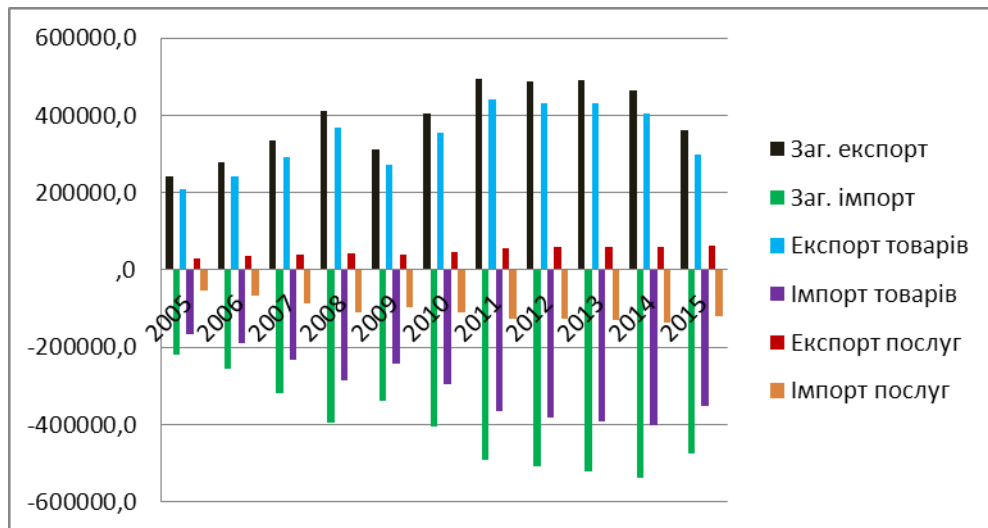

Рис. 2.8. Експорт та імпорт товарів і послуг країн Африки на південь від Сахари, млн. дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Як видно з рис. 2.8. в загальному експорті переважає експорт товарів і зовсім незначну частку займає експорт послуг, що свідчить про низький соціально-економічний розвиток країн. В імпорті частка послуг вища, аніж в експорті. Погіршення експортно-імпортних показників спостерігаємо у 2009 та 2015 роках.

Безперечно, країни Африки досягли успіхів і в мікроекономічній політиці завдяки покращенню регуляторного середовища. Ситуація щодо отримання дозволів на будівництво, вирішення випадків неплатоспроможності, виконання контрактів, реєстрації власності, отримання кредиту, доступу до електрики, легкості сплати податків також значно покращилася.

Створення сприятливих умов для бізнесу перетворив, наприклад, розвиток сільського господарства в Екваторіальній Африці на потужний ринок добрив, насіння та техніки. Узбережжя озера Ківу в африканській країні Руанда до 2005 р. вважалось непридатним для сільського господарства. Зараз ситуація разюче змінилася. Більша частина узбережжя озера вкрита полями, на яких вирощують маїс та пшеницю. Загальний розмір інвестицій в сільське господарство Руанди за період 2006-2014 рр. становив більше 4 млрд. дол. США, що є значною фінансовою сумою для такої невеликої країни. Більша частина цих коштів надходила від приватних та державних фондів Китаю.

Згодом, країни Азії зацікавилися інвестуванням у с/г і розвиток фермерства [17].

Інвестиції в гірничодобувну промисловість і торгівля є двигуном для розвитку економіки африканських країн. Протягом декількох років більше 2000 китайських компаній інвестують в Африку. Більша частина інвестицій йде в енергетику, гірничодобувну промисловість, будівництво і виробництво. Китайська енергетична інвестиційна корпорація планує інвестувати 6 млрд. дол. США в гвінейські проекти з видобутку бокситів і глинозему.

Більше 2 тис. китайських компаній інвестували в країни континенту. За даними Міністерства комерції КНР, китайські прямі іноземні інвестиції в Африку склали в 2009 р. 9,33 млрд. дол. США. Однак китайська офіційна статистика майже завжди занижує розміри інвестицій. Іноді неможливо відокремити прямі іноземні інвестиції (ПІІ) від двосторонньої допомоги і надходжень за контрактами.

У 2010 р. китайські інвестиції тільки в Нігерію перевищили 7 млрд. дол. США. Це дає підстави погодитися з південноафриканським «Standard Bank», що оцінює загальний обсяг китайських інвестицій в Африку у 2010 р. в 30-40 млрд. дол. США. Згідно з даними ЮНКТАД вони досягли 50 млрд. дол. США, причому одержувачами інвестицій стали 48 держав. Середньорічний дохід від експорту нафти з Нігерії в Китай становить 4,7 млрд. дол. США

У 2007 р на кошти «China Development Bank» створений Китайсько-африканський Фонд розвитку (CADF) зі стартовим капіталом 1 млрд. дол. США, пізніше збільшеним до 5 млрд. дол. США: 2 млрд. дол. США з фонду вже виділені китайським підприємствам і компаніям, що інвестують в Африку. В Африці діють 11 центрів інвестицій та торгівлі.

У фокусі інтересів китайських компаній – нафта і мінеральні ресурси. Найбільші одержувачі позик та інвестицій – багаті ресурсами країни (ПАР, Ангола, Замбія, Судан). При цьому діє принцип «сировину в обмін на інфраструктуру». Втім, Китай реалізує інфраструктурні проекти і в країнах, що не володіють багатими ресурсами.

Однак навіть в багатих сировиною країнах китайські ПП концентруються не тільки в ресурсних секторах, що, наприклад, демонструє Замбія. Тут, завдяки ліберальному інвестиційному клімату, відносно низькою внутрішньої конкуренції, зареєстровані більше 200 китайських компаній у виробництві текстильних виробів, будівництві, роздрібної торгівлі.

ПП все частіше направляються в сферу високих технологій. Так, компанія «Huawei Technologies» забезпечує мобільним зв'язком Кенію, Зімбабве, Нігерію, а компанія «ZTE» вклала 400 млн. дол. США в модернізацію телевізійної та телефонної мереж в Африці.

Зростаюча економічна допомога, торговий і інвестиційний бум, захист інтересів Африки в міжнародних організаціях зробили Китай привабливою для африканців альтернативою Заходу.

Успіхам Китаю сприяє те, що він не обумовлює співпрацю зміною політичного курсу країни, дотриманням демократичних норм і прав людини. В числі його партнерів – країни, які є мішенню західних санкцій (Судан, Зімбабве). Китайські компанії йдуть на ризики, діючи в постраждалих від конфліктів державах (Ліберія, Демократична Республіка Конго, Сьєрра-Леоне).

Важливий момент – обмін візитами високого рівня. Бачачи інтерес, який проявляють до їх країнам лідери КНР, африканці охочіше йдуть на контакти з китайськими партнерами.

Зростанню престижу КНР в Африці, як уже зазначалося, сприяє Форум «Китай-Африка» і саміти за участю керівництва африканських країн.

Інвестуючи у видобуток сировини, Китай одночасно стає головним гравцем в сфері африканської інфраструктури, які потребують інвестицій.

Китайські компанії отримують підтримку від уряду КНР, яка не втручається в їхню інвестиційну діяльність, але надає їм фінансову і дипломатичну допомогу.

Підготовка африканського персоналу, практика створення «Інститутів Конфуція» сприяють формуванню позитивного іміджу Китаю і допомагають китайським компаніям в Африці забезпечувати себе кваліфікованими кадрами.

Грають роль і такі чинники, як наявність у Китаю багатих валютних резервів і дешевизна китайської робочої сили.

Загроза «сировинного голоду» була однією з причин, за якими Пекін ще в 1999 році проголосив політику «виходу за кордон». Підсумки 2009 р. показали, що глобальна фінансова криза тільки сприяла реалізації цієї стратегії: постраждалі від глобальної рецесії західні акціонери продавали китайцям свої частки в видобувних компаніях.

Уклавши протягом року кілька великих угод (тільки в нафтовій галузі китайські компанії вклали не менше 13 млрд. дол. США в закордонні активи), Китай значно збільшив свої сировинні резерви.

Якщо протягом декількох попередніх десятиліть КНР активно використовувала власні надра, щоб забезпечити високий рівень виробництва, то відтепер китайські підприємства зможуть в більшій мірі працювати на імпортній сировині. Згідно проголошеної стратегії, в якості першого кроку, Пекіну необхідно розширювати свій вплив на світових сировинних ринках. Багата різноманітними ресурсами Африка, таким чином, стає першочерговою метою для китайських сировинних компаній.

Сумарні нафтові резерви африканських країн – 16,6 млрд. тонн, що становить 10 % загальносвітових запасів. За цим показником Африка поступається лише Близькому Сходу і Євразії. При цьому нові родовища відкриваються щорічно. Лідери за розвіданими запасам нафти – Лівія (5,7 млрд. тонн), Нігерія (4,8 млрд. тонн), Ангола (1,8 млрд. тонн), Алжир (1,5 млрд. тонн), Судан (0,9 млрд. тонн). Близько третини китайського імпорту нафти припадає на африканські країни. У 2006 р Ангола, обігнавши Саудівську Аравію, стала основним постачальником нафти в КНР.

Газові ресурси африканського континенту значні. Вони налічують 14,65 трлн. м³, що становить 7,9 % світових запасів. За запасами природного газу Нігерія і Алжир (5,22 і 4,5 млрд. м³ відповідно) у всьому світі поступаються лише Росії (43,30 трлн. м³), Ірану (29,61 млрд. м³), Катару (25,46 млрд. м³), Туркменії (7,94 млрд. м³), Саудівській Аравії (7,57 млрд. м³),

ОАЕ (6,43 млрд. м³), але значно випереджають такого провідного експортера газу, як Норвегія (2,91 млрд. м³).

Необхідно відзначити, що в сфері енергетики КНР є найбільшим партнером таких африканських країн, як Судан, Ангола, Нігерія, Гвінея, Екваторіальна Гвінея і Демократична Республіка Конго (ДРК).

Китай скористався можливостями і в деякій мірі зайняв порожнє місце, залишене Заходом. Однак, оскільки західні компанії почали інвестувати в Африку набагато раніше, сума їх інвестицій сильно перевищувала прямі іноземні інвестиції Китаю в Африці. Крім того, в середині 2012 року китайський посол в ПАР Тянь Ксюджун в своїй промові, що зачіпає широкий спектр питань про відносини між Китаєм і Африкою, сказав: «Інвестиції Китаю в Африку різних видів перевищують 40 млрд. дол. США, з яких 14,7 млрд. становлять прямі інвестиції».

Африка багата різноманітними корисними копалинами, вона займає перше місце в світі за запасами різних руд. Статистика показує, що країни Африки у світовій гірничодобувній промисловості займають важливе місце з часткою близько 25%.

Африканська гірничодобувна промисловість в міжнародному поділі праці представлена широким спектром корисних копалин (табл. 2.6, і 2.7), також Африка володіє достатніми запасами первинних джерел енергії (нафта, газ, вугілля) велика частина яких експортується (табл. 2.8).

Таблиця 2. 6

Основні природні ресурси Африки [15]

Корисні копалини	Розвідані запаси	Частка у світових запасах, %
Марганець	2 млрд. тонн	77
Хроміти	2,86 млрд. тонн	94,3
Боксити	12,35 млрд. тонн	59,4
Золото	50 тис. тонн	20
Платиноїди	23 тис. тонн	80
Кобальт	1,8 млн. тонн	61,2
Алмази	1000 млн. карат	82
Фосфорити	32 тис. тонн	62

Таблиця 2. 7

**Розподіл головних експортерів Африки по основних корисних
копалинах [15]**

Вид продукції	Головні експортери регіону	Частка у світі, %
Золото	ПАР, Гана, Гвінея, Малі	76
Алмази	ПАР, Сьєрра-Леоне, Намібія, Гвінея, Ботсвана	96
Уран	Нігер	35
Кобальтові руди	Мозамбік	68
Хром	Ботсвана	67
Марганцеві руди	Габон	57
Фосфоритові руди	Марокко	31
Мідні руди	Замбія, Заїр	24
Нафта і газ	Нігерія, Лівія, Алжир, Єгипет, Конго, Габон	11

Однак, у багатьох країнах африканського континенту спостерігається однобокність економіки, яка в ряді держав досягла рівня монокультури. Під цим розуміється монотоварна спеціалізація господарства країни (вужка спеціалізація на виробництві одного, як правило, сировинного або продовольчого товару, призначеного головним чином для експорту).

З точки зору промисловості, то для економік низки країн африканського континенту гірничодобувна промисловість займає лідируючі позиції.

Таблиця 2. 8

Структура основних статей експорту африканських країн [15]

Країни	Частка в експорті країни		
	Нафта і нафтопродукти, %	Руди чорних і кольорових металів, %	Продовольчі товари і с/г сировина, %
Алжир	99		
Габон	82		
Єгипет	68		
Конго	90		
Лівія	98		
Нігерія	98		
Ботсвана		70	
Гвінея		95	
Заїр		51	
Замбія		90	
Ліберія		63	
Мавританія		51	
Намібія		74	

Нігер		80	
Бенін			64
Гамбія			83
Гана			74
Сенегал			70
Судан			52
Уганда			99
Чад			91
Малі			65
Ефіопія			66
Маврикій			60

Відповідно до пріоритетів довгострокового розвитку економіки країн Африки, а так само аналіз статистики, показує, що обсяги експорту з країн Африки (в середньому) збільшуються щороку швидше, ніж експорт з країн, що розвиваються, і розвинених країн (12,2% проти 9,9% і 7,4%, відповідно), тому можна сказати що ПІІ в країни Африки зростають з однією швидкістю зростання в середньостроковій і довгостроковій перспективі на 7% і більше, що зажадає рівня інвестицій до 25% валового внутрішнього продукту (ВВП) держав. Зростанню цього показника сприяють збільшення інвестицій в освоєння природних ресурсів і інфраструктуру, а також високий рівень витрат населення.

Зростання було особливо потужним у багатих природними ресурсами країнах, таких як Сьєрра-Леоне і Демократична Республіка Конго. Стійке зростання зберігалося в Кот-д'Івуарі, а в Малі підйому економіки сприяло підвищення політичної стабільності і безпеки. Що стосується інших країн, що не володіють значними природними ресурсами, стале економічне зростання в 2013 році спостерігався в Ефіопії і Руанді.

Приплив капіталу в країни Африки на південь від Сахари продовжував збільшуватися, досягнувши близько 5,3 % регіонального ВВП в 2013 році, що значно вище середнього показника по країнам, що розвиваються, що становить 3,9 %. Чистий приплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в регіон збільшився на 16 %, досягнувши майже рекордного рівня –43 млрд. дол. США у 2013 році, – чому сприяло відкриття нових запасів нафти і газу в багатьох країнах, в тому числі в Анголі, Мозамбіку і Танзанії.

В умовах зниження світових цін на продовольство і паливо, а також завдяки грошово-кредитної політики, зростання інфляції в регіоні сповільнилося: в 2013 році річні темпи інфляції склали 6,3 %, в порівнянні з 10,7 % роком раніше. У деяких країнах, таких як Гана і Малаві, відзначалося деяке підвищення інфляції, що було обумовлено знеціненням національних валют. Обсяг грошових переказів в регіон збільшився на 6,2 % до 32 млрд. дол. США в 2013 році, перевищивши рекордний показник в 30 млрд. дол. США, зафіксований в 2011 році. У поєднанні зі зниженням цін на продовольство, цей приплив сприяв підвищенню реальних доходів і витрат населення.

У 2013 році помітно збільшилася також кількість туристів, що сприяло поліпшенню стану платіжного балансу багатьох країн регіону. Згідно Всесвітньої туристської організації, кількість іноземних туристів, що відвідали країни Африки на південь від Сахари, збільшилася на 5,2 % в 2013 році, досягнувши рекордної позначки – 36 млн. осіб, – у порівнянні з 34 млн. осіб в 2012 році, що сприяло збільшенню державних доходів, підвищення приватних доходів і створенню нових робочих місць.

Хоча темпи зростання ВВП в регіоні, як очікується, будуть залишатися більш високими, ніж у багатьох інших країнах, що розвиваються світу, залишається цілий ряд важливих факторів ризику.

Ціни на біржові товари. Зниження попиту на метали і інші ключові біржові товари в поєднанні зі збільшенням пропозиції може привести до різкого зниження цін на ці товари. Зокрема, якщо попит в Китаї, на який припадає близько 45 % загального показника попиту на мідь і значна частка глобального попиту на залізну руду, залишатиметься нижчим, ніж в останні роки, а пропозиція буде стійко зростати, ціни на мідь і залізну руду можуть знизитися більш істотно, ніж очіувалося, що буде мати дуже негативні наслідки для країн, які є виробниками металів.

Мінливість місцевих цін на продовольство. В Африці на південь від Сахари сильно підвищений тиск на ціни спостерігається в цілому ряді країн, що частково обумовлено значним знеціненням національних валют, як, наприклад,

в Гані і Замбії, а також несприятливими погодними умовами. У франкомовних країнах Західної Африки, зокрема, в регіоні Сахель, в результаті посухи в 2013 р. було втрачено до 50 % урожаю. Більш істотне знецінення валют і зниження врожайності в кліматичних умовах, які стають все більш посушливими, може погіршити становище малозабезпечених покупців продовольчих товарів і підвищити інфляцію. Більш тісна інтеграція з більш великими регіональними ринками може послабити вплив локальних потрясінь на ціни, в той час як зниження торгових бар'єрів і поліпшення інфраструктури торгівлі повинні сприяти більш швидкому й ефективному реагуванню на брак продовольства в конкретних районах.

Політична нестабільність. Внутрішні ризики, пов'язані з соціальними та політичними потрясіннями, і нові проблеми в плані безпеки залишаються однією з головних загроз для перспектив економічного розвитку в цілому ряді країн регіону. У Південному Судані перемир'я, укладене між учасниками збройного конфлікту 23 січня 2014 року, залишається досить хитким, і періодичні спалахи насильства і далі заважають видобутку нафти. У Центральноафриканській Республіці складна ситуація в плані безпеки і серйозна проблема біженців сильно перешкоджають економічній діяльності і позбавляють людей засобів до існування. Крім того, в ряді країн майбутні вибори можуть знизити темпи таких необхідних структурних реформ.

Для багатьох країн Африки, особливо для виробників нафти, однією з складних завдань залишається диверсифікація експорту.

В даний час цілий ряд африканських країн постійно опиняються в числі найбільш швидкозростаючих економік світу, що стало можливим завдяки продуманим макроекономічним реформам, проведеним в останні роки, а також тому, що решта світу поступово прийшла до розуміння того, що африканський континент відкриває величезні можливості для торгівлі, інвестицій, підприємницької діяльності, наукових досліджень і впровадження нових технологій, а також для туризму.

Отже, в сучасній світовій економіці Африка поки ще залишається тією ланкою, яка забезпечує більш розвинені економіки цінними сировинними ресурсами. Нечуваний економічний розвиток на початку третього тисячоліття та зростання економічного суперництва в Африці з боку високорозвинених економік дає країнам континенту унікальний шанс щодо диверсифікації африканських економік та зміни їхньої ролі в сучасній світовій економіці.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ І ШЛЯХИ ВИРШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ КРАЇН СУБСАХАРСЬКОЇ АФРИКИ

За останні двадцять років багато країн цього континенту змінили курс і домоглися значного підвищення доходів, скорочення бідності і покращень в охороні здоров'я та освіти. Однак не все так добре і гладко, останнім часом країни стикнулися з низкою проблем. Ціни на біржові товари впали, зростання світової економіки сповільнилося, і економічне зростання кількох країн Африки на південь від Сахари пробуксовує. Якщо останні успіхи були обумовлені тільки високими цінами на біржові товари, перспективи подальших досягнень здаються туманними.

Однак реальність складніша, а перспективи, особливо довгострокові, більш різноманітні, ніж багато хто стверджує в даний час. Немає сумнівів в тому, що багато країн стикаються з деякими найскладнішими випробуваннями, з якими вони стикалися за десятиліття або більш тривалий період, і навіть при вмілому управлінні в найближчі кілька років прогрес, ймовірно, сповільниться. Однак у випадку інших країн (особливо країн-імпортерів нафти з більш диверсифікованими доходами від експорту) зростання залишається досить динамічним. Якщо дивитися глибше, хоча високі ціни на біржові товари допомогли багатьом країнам, досягнення в області розвитку останніх двадцяти років, коли такі мали місце, були обумовлені більш глибокими факторами, – зокрема поліпшенням державного управління, удосконаленням процесу розробки і проведення політики і новим поколінням кваліфікованих керівників в секторі державного управління та бізнесу, – які, швидше за все, збережуться в майбутньому [8].

Подолання уповільнення темпів зростання світової економіки поряд з іншими посилюються погрозами, такими як зміна клімату, вимагає вмілого керівництва, рішучих дій і непростого вибору. Загальні темпи зростання в найближчі кілька років, ймовірно, сповільняться. Однак довготривалі

перспективи подальшого широкого прогресу в розвитку для багатьох країн цього регіону як і раніше вселяють довіру, особливо у випадку країн, які диверсифікують свою економіку, підвищують конкурентоспроможність і продовжують зміцнювати інститути державного управління.

Уповільнення темпів зростання останнім часом відбувається після двадцяти років активного прогресу, принаймні для багатьох країн, який почався в середині 1990-х років і включав прискорення темпів економічного зростання, підвищення доходів, скорочення бідності, значні поліпшення в охороні здоров'я і освіті та інші досягнення в області розвитку. З 1995 року приріст ВВП на цьому континенті становив в середньому 4,3 % на рік, що на цілих 3 процентних пункти вище, ніж попередні два десятиліття. Однак невірно говорити, що високі темпи зростання мали місце на всьому континенті. Були великі відмінності: приблизно половина країн цього регіону рухалася вперед, а інші практично не змінювалися. У 20 найбільш швидко зростаючих країнах, без урахування країн-експортерів нафти, приріст ВВП протягом двадцяти років становив в середньому солідні 5,8 %, а реальні доходи на одну особу більш ніж подвоїлися. Але в інших країнах темпи зростання були значно повільніші, а в восьми країнах доходи на душу населення фактично падали. Деякі з розбіжностей разючі: в Руанді реальні доходи на душу населення зросли більш ніж в два рази; в Зімбабве вони впали на 30 %.

Там, де темпи зростання прискорилися, нарешті, почала знижуватися бідність. Частка людей, що живуть в крайній бідності (на менш ніж 1,90 дол. США в день в незмінних цінах 2011 року), зменшилася з 61 % в 1993 році до 43 % у 2012 році – це скорочення майже на 1 процентний пункт на рік протягом двадцяти років. У деяких країнах (наприклад, Сенегалі) бідність скоротилася ще більше; в інших (Демократичній Республіці Конго) вона анітрохи не скоротилася.

Досягнення в охороні здоров'я були надзвичайно значними. З середини 1990-х років частка дітей, померлих у віці до п'яти років, зменшилася більш ніж удвічі: з 17 % до 8 %. Примітно те, що за останні двадцять років дитяча

смертність скоротилася в кожній країні Африки на південь від Сахари. Смертність, викликана малярією, знизилася вдвічі, а смертність, пов'язана з ВІЛ/СНІДом, і смертність від туберкульозу зменшилися на одну третину. Понад три чверті дітей охоплені початковою освітою в порівнянні з лише половиною дітей в 1980-і роки. В даний час більше двох третин дівчаток закінчують початкову школу, що підвищує їх можливості отримання доходів; настільки ж важливо те, що це означає, що у них буде менше дітей і що ці діти будуть більш здоровими і отримають більш якісну освіту. Ці тенденції служать хорошою ознакою щодо майбутнього, оскільки вони свідчать про початок створення міцної бази навичок людського капіталу[3].

Активізації розвитку країн, які рухалися вперед, сприяли чотири найважливіші чинники.

По-перше, помітно покращилося державне управління в багатьох країнах. Згідно аналітичному центру США Freedom House, число виборних демократій в Африці різко зросла: всього з 4-ох в 1990 році до 23-х в даний час. З демократією прийшло більш ефективне державне управління, зокрема розширення політичних свобод, зниження рівня насильства, більш висока прихильність принципу верховенства закону, зміцнення державних інститутів, поліпшення ділового середовища і скорочення корупції.

По-друге, зросла кількість кваліфікованих керівників і розробників політики. Керівники, технічні фахівці і підприємці нового покоління займають керівні посади в державних відомствах, організаціях громадянського суспільства і приватному бізнесі. Керівники центральних банків і ключових державних міністерств значно краще підготовлені, більш досвідчені, ніж їх попередники двадцять років тому.

По-третє, і це пов'язано з другим фактором, значно підвищилася якість економічної та соціальної політики. Макроекономічне управління стало набагато ефективнішим з більш гнучкими валютними курсами, нижчою інфляцією, меншим дефіцитом бюджету і більш високими рівнями валютних резервів. На зміну жорсткому державному контролю прийшли економічні

системи, в більшій мірі орієнтовані на ринок. Органи державного управління усунули багато викривлень, що перешкоджали економічному зростанню, що підвищило відкритість для торгівлі, розширило вибір для фермерів в тому, що стосується придбання виробничих ресурсів та реалізації продукції, скоротило бюрократизм і знизило витрати, пов'язані з веденням бізнесу. Частково завдяки цим поліпшенням в області політики багатьом країнам вдалося витримати важкі глобальні шоки останніх років, зокрема продовольчу кризу 2007 року і глобальну фінансову кризу 2008-2009 років.

По-четверте, – це найважливіша умова, яка в даний час починає змінюватися, – протягом більшої частини останніх двадцяти років світова економічна кон'юнктура була в цілому сприятливою. Швидко росла торгівля, і з нею приходив доступ до нових технологій та ідей, так само як і до більших ринків. Для багатьох країн Африки Китай став як великим ринком експорту, так і важливим джерелом інвестицій. Процентні ставки були низькими, завдяки чому значно підвищувалася доступність запозичень для інфраструктурних проектів. З 2002 по 2014 рік зростання цін на біржові товари допоміг основним країнам-експортерам нафти (Анголі, Гані, Республіці Конго, Нігерії та інших) поряд з іншими країнами-експортерами природних ресурсів, такими як Замбія, Ліберія і Намібія. Зростання цін допомогло не всім країнам: більшість країн Африки імпортують нафту і постраждали від підвищення цін, а в багатьох країнах основні ціни змінилися порівняно мало, проте ціни на біржові товари підтримували економічну активність у великій частині цього регіону [13].

Крім цих чотирьох найважливіших рушійних сил, важливу допоміжну роль відігравала зовнішня допомога. Допомога була особливо значущою для покращення охорони здоров'я і допомогла врятувати мільйони життів за допомогою програм, спрямованих на розширення доступу до вакцинації, поліпшення стану здоров'я дітей і боротьбу з такими захворюваннями, як туберкульоз, малярія та ВІЛ/СНІД.

Думка про те, що підйом в Африці стався тільки завдяки буму цін на біржові товари, – занадто спрощене. У ньому не враховуються прискорення

темтів зростання, що почалися в 1995 році, за сім років до підвищення цін на біржові товари, вплив цін на біржові товари, яке було вельми різним в різних країнах (і від якого постраждали країни-імпортери нафти), і зміни в державному управлінні, керівництві і політиці як найважливіші каталізатори змін. При розгляді подальших перспектив принципово важливо наступне загальне розуміння рушійних сил прогресу: довгострокове майбутнє країн Африки на південь від Сахари не визначається лише мінливістю ринків біржових товарів – воно визначається тим, наскільки ефективно долаються ці та інші проблеми.

Однак ситуація в світі в значній мірі змінилася, і багато країн стикаються з деякими з найбільш важких викликів за десятиліття або за більш тривалий період. Темпи зростання істотно сповільнилися в усьому світі, в тому числі на декількох важливих експортних ринках. Темпи зростання в Європі різко знизилися, а підйом економіки США як і раніше йде помірними темпами. З уповільненням темтів зростання відбулося уповільнення торгівлі. Протягом десяти років з 1998 року по 2007 рік приріст світової торгівлі становив майже 7 % на рік, але з 2012 року темпи знизилися більш ніж удвічі до 3 % на рік.

Мабуть, найголовніше те, що темпи зростання Китаю впали приблизно до 6 відсотків, що значно нижче темтів останніх років. Торгівля Китаю з країнами Африки на південь від Сахари стрімко зросла з менш ніж 20 млрд. дол. в 2003 році до більш ніж 170 млрд. дол. в 2013 році. Однак ослаблення темтів зростання Китаю і його прагнення робити більший акцент на внутрішній економіці привели до різкого уповільнення торгівлі з Африкою і її значного скорочення з деякими країнами, особливо з Анголою, Замбією, Республікою Конго, Екваторіальної Гвінеєю і Південною Африкою – основними торговельними партнерами Китаю в Африці. Не всі зміни, що відбуваються негативні: швидке підвищення рівня заробітної плати в Китаї створює нові можливості для зростання обробної промисловості в країнах Африки. Однак відносини з Китаєм знову швидко змінюються, і їх ретельне вибудовування

матиме найважливіше значення для подальшого довгострокового економічного зростання багатьох країн цього регіону.

З уповільненням темпів зростання значно впали ціни на біржові товари. Ціни на кукурудзу, мідь і бавовну з 2013 році знизилися більш ніж на 20 %, а ціни на залізну руду і нафту впали більш ніж на 50 %. Їх зниження має великий вплив на доходи від експорту, доходи бюджету, інвестиції, зайнятість, валютні курси і валютні резерви. Цей вплив особливо великий в нафтовидобувних країнах (зокрема, в Анголі, Республіці Конго та Нігерії) і країнах, що експортують залізну руду (Ліберії, Сьєрра-Леоне, Південній Африці), мідь (Замбії, Республіці Конго, Південній Африці) і алмази (Ботсвані, Намібії, Південній Африці).

Відповідно, темпи зростання в країнах Африки на південь від Сахари сповільнилися з 5 % в 2014 році до 3,5 % в 2015 році і, за прогнозами МВФ, в 2016 році залишаться нижчими, на рівні 3 %. Знову-таки спостерігаються великі розбіжності: деякі країни серйозно постраждали, а інші фактично отримали вигоду від змін цін. У країнах-експортерах нафти відбулося найбільше зниження темпів зростання поряд з країнами, які видобувають залізну руду, мідь і алмази. Південна Африка, один з основних локомотивів економіки цього регіону, постраждала від посухи, падіння експортних цін і посилення політичної напруженості, і в даний час її темпи зростання становлять лише близько 1 %. У Нігерії, ще одному важливому економічному центрі регіону, за успішним перехідним періодом в політиці в минулому році швидко пішли проблеми, викликані різким зниженням цін на нафту, збільшенням дисбалансів бюджету та торгівлі і нерішучим реагуванням директивних органів. Ангола, Замбія і Ліберія також серйозно постраждали.

Більшість країн Африки на південь від Сахари, навпаки, є імпортерами нафти і отримали вигоду з падіння цін на паливо. Деякі країни, такі як Кот-д'Івуар, виграли в результаті як підвищення експортних цін (в цьому випадку на какао), так і зниження імпортних цін на нафту. Аналогічним чином, багато країн є імпортерами продуктів харчування, і зниження цін на рис, пшеницю та

інші продукти харчування пішло їм на користь. Країни з більш диверсифікованим експортом схильні до більш помірному впливу на експортні ціни, при цьому вони виграють в частині імпорту. Як і раніше, очікується, що темпи зростання Кенії, Мозамбіку, Руанди, Танзанії і Уганди в поточному році складуть 5 % або й більше.

Однак перед країнами цього регіону стоїть ряд інших довгострокових проблем, починаючи з недоліків інфраструктури енергетики, доріг і водного господарства. За оцінками дослідників Світового банку, недоліки інфраструктури Африки знижують темпи зростання більш ніж на 2 процентних пункту в рік [4].

Ще одним серйозним випробуванням є демографічні зміни. Населення країн Африки на південь від Сахари, за прогнозами, збільшиться з 965 млн. осіб в 2016 році до 2,1 млрд. чоловік в 2050 році. Тільки населення Нігерії до 2050 року може досягти 400 млн. чоловік – це більш ніж дворазове збільшення поточної чисельності. Особливо швидким буде приріст міського населення, що буде породжувати серйозні проблеми, пов'язані зі створенням робочих місць, інфраструктурою, освітою, охороною здоров'я та сільськогосподарським виробництвом. Однак демографічні зміни також створюють можливості: як показує історія, приріст населення не обов'язково обмежує темпи зростання. Приріст міського населення, збільшення частки населення працездатного віку і підвищення участі жінок у робочій силі – все це створює можливості для зростання обробної промисловості і послуг, в значній мірі як це відбувалося останні десятиліття в Азії, особливо коли при цьому здійснюються інвестиції в інфраструктуру й освіту.

Ймовірно, найскладнішим викликом з усіх є зміна клімату. Очікується, що до 2050 року температура в країнах Африки на південь від Сахари підвищиться на 1,5-3 градуси Цельсія, і погодні умови, температура і атмосферні опади, як передбачається, стануть більш мінливими. Це буде мати безліч наслідків, зокрема підвищення рівня моря в прибережних районах, зниження рівня ґрунтових вод, підвищення частоти злив і негативний вплив на

здоров'я населення. Мабуть, найсильніший удар буде завдано обсягам виробництва і продуктивності праці в сільському господарстві – переважній джерелі доходів в Африці, особливо для малозабезпечених.

Подолання цих викликів стане перевіркою навичок нового покоління керівників Африки. Однак і в цьому випадку наслідки, швидше за все, будуть дуже різними: країни з найбільш диверсифікованою експортною базою, ймовірно, будуть порушені найменше, а країни з вузькою експортною базою і слабким державним управлінням постраждають найбільшою мірою. Для досягнення подальшого довгострокового прогресу в цей складний період повинні бути вжиті заходи в чотирьох областях.

Перш за все, це вміле макроекономічне управління. Зростаючий торговий дефіцит чинить тиск на валютні резерви і валюту, викликаючи у розробників політики спокусу спробувати штучно підтримувати стабільність валютних курсів. У кількох країнах почали виникати паралельні валютні курси. Однак, оскільки ціни на біржові товари, як очікується, залишаться низькими, збереження фіксованих валютних курсів в подальшому, ймовірно, призведе до ще більш значних і більш важких коректувань валютних курсів. Як би важко це не було, країни повинні допустити зниження курсу своїх валют для заохочення експорту, стримування імпорту і підтримки резервів. Разом з тим дефіцит бюджетів збільшується, і через обмеженість варіантів запозичення для покриття цього дефіциту повинен бути зроблений непростий вибір. Його суть полягає в здатності залучити внутрішні ресурси і збільшити податкові доходи, що дозволить країнам контролювати дефіцит і при цьому фінансувати найважливіші інвестиції в дороги, енергетику, школи і клініки. Суми, про які йде мова, значні: кожен відсотковий пункт збільшення доходів як частки ВВП Африки на південь від Сахари в цілому приносить додаткові 17 млрд. дол. США в рік. У деяких країнах може бути доцільним збільшення обсягу внутрішніх доходів за рахунок позик, особливо в цілях пріоритетних інфраструктурних проєктів. Однак тягар боргу зростає, відсоткові ставки

підвищуються, і спреди за випусками суверенних облігацій в Африці швидко збільшуються, що стримує подальше запозичення.

По-друге, країни повинні енергійно диверсифікувати свою економіку і позбутися від залежності експорту біржових товарів. Органи державного управління повинні створити більш сприятливе середовище для приватних інвестицій в подальшу переробку сільськогосподарської продукції, обробну промисловість і послуги, що допоможе збільшити число створюваних робочих місць, прискорити довгострокові темпи зростання, скоротити бідність і мінімізувати вразливість до мінливості цін.

Наслідки поточних шоків цін на біржові товари настільки великі саме тому, що країни не диверсифікували свою економічну діяльність. Конкретні заходи в різних країнах будуть різними, але вони повинні починатися з підвищення продуктивності сільського господарства, створення більш ефективних освітньо-консультативних послуг, будівництва більш якісних доріг, що з'єднують фермерські господарства з ринком, забезпечення того, щоб заходи цінової і тарифної політики не ставили в не вигідне становище фермерів. Інвестиції в енергетику, дороги і водне господарство мають вирішальне значення. Ці інвестиції повинні фінансуватися шляхом вмілого поєднання обачного запозичення зі збільшенням обсягу внутрішніх доходів. Разом з тим основні витрати на ведення бізнесу в багатьох країнах залишаються високими. Для сприяння конкуренції компаній органи державного управління повинні знижувати тарифні ставки, скорочувати бюрократизм і скасовувати зайве регулювання, що перешкоджає зростанню бізнесу. Настав час скоротити витрати бізнесу і сприяти конкуренції компаній на внутрішньому, регіональному і глобальному рівнях.

По-третє, виток прогресу Африки неможливо продовжувати без міцних систем освіти і охорони здоров'я. Якість шкіл страждає від застарілих навчальних програм, низького рівня підготовки вчителів, недостатнього контролю на місцевому рівні, невиходу вчителів на роботу і низького рівня оплати праці вчителів. Аналогічним чином, системи охорони здоров'я, як і

раніше слабкі, недостатньо фінансуються і перевантажені, підтвердженням цього є недавній спалах захворюваності вірусом Ебола. Необхідні надійні заходи для розширення доступу до медичних установ, підготовки фахівців для надання послуг охорони здоров'я і зміцнення систем охорони здоров'я в цілому.

По-четверте, подальший довготривалий прогрес вимагає зміцнення інститутів належного державного управління та поглиблення демократії. Більш дієва система стримувань і противаг влади завдяки більш ефективним законодавчим і судовим органам, підвищення ступеня прозорості і підзвітності та посилення права голосу народу – ось що потрібно для підтримання прогресу. У деяких недемократичних країнах ситуація хороша, але більшість авторитарних урядів демонструють катастрофічні результати державного управління [2].

Нарешті, важливу роль відіграє міжнародне співтовариство. Іноземна допомога сприяла підтриманню прискорення розвитку, а подальша допомога пом'якшить наслідки, що спричинені уповільнення темпів зростання. Необхідні більші довгострокові зобов'язання, особливо у випадку країн з більш ефективним управлінням, що демонструють високу прихильність прогресу. Пряма підтримка бюджету допоможе, наскільки можливо, пом'якшити труднощі коригувань в країнах, які найбільше постраждали від шоків цін на біржові товари. Крім цього, фінансування донорами інфраструктури, бажано у вигляді грантів і пільгових позик, дозволить закласти основу довгострокового економічного зростання і добробуту. Ще не час для того, щоб багаті країни замкнулися на собі і звели торгові бар'єри. Багатьом державам, навпаки, слід заохочувати подальший прогрес і диверсифікацію економіки шляхом скорочення бар'єрів для торгівлі товарами країн Африки, економіка яких найменш розвинена.

Більшість аналітиків негативно сприймали перспективи розвитку Африки в середині 1990-х років, коли там у багатьох країнах ситуація поліпшувалася і починався підйом. Песимізм також мав місце під час глобальної продовольчої

кризи 2007 року і фінансової кризи 2008-2009 років. Однак, незважаючи ні на що, у багатьох країнах цього регіону відбулися вражаючі перетворення.

Уповільнення темпів зростання світової економіки створює серйозні проблеми, подолати які нелегко. У найближчі кілька років економічне зростання в цьому регіоні, ймовірно, буде як і раніше помірним, а темпи загального прогресу в галузі розвитку, швидше за все, сповільняться. У деяких країнах, особливо тих, які залежать від експорту декількох біржових товарів, уповільнення темпів зростання може бути досить значним. Директивним органам, можливо, не вдасться відразу забезпечити високі темпи зростання, але вони можуть багато чого зробити для того, щоб тримати уповільнення темпів зростання під контролем і зміцнити основу сталого прогресу. Що стосується більш довгострокового горизонту, кардинальні поліпшення, що відбуваються в державному управлінні, зміцнення потенціалу та сприяння новому поколінню лідерів вказують на сприятливі перспективи.

За умови прийняття узгоджених заходів і наявності сміливого керівництва слід очікувати того, що в найближчі двадцять років багато країн Африки продовжать істотні успіхи в області розвитку і будуть далі скорочувати бідність, покращувати державне управління і підвищувати добробут.

ВИСНОВКИ

Тривалий період високого економічного зростання протягом останніх 15 років супроводжувався поліпшенням показників охорони здоров'я та підвищенням рівня життя. В даний час, коли економіка регіону вступила у важкий період, існує ризик того, що прогрес, який торкнувся настільки багато країн, загальмується. Поєднання зовнішніх і внутрішніх факторів викликає серйозне напруження в багатьох країнах, в тому числі найбільших. Тому для того, щоб знову запустити двигун стійкого зростання, який сприяв розвитку регіону в недавньому минулому, і забезпечити сприятливі середньострокові перспективи, урядам необхідно рішуче переглянути установки політики.

Темпи економічного зростання в регіоні знизилася до 3,5 % в 2015 році – самі повільні приблизно за 15 років. Перспективи зростання істотно різняться по країнах регіону, але, за прогнозами МВФ, в поточному році загальне зростання сповільниться ще більше, до 3 %, що є значно нижчим відносно 6 %, що спостерігалось в останнє десятиліття, і лише трохи вище темпу зростання населення.

Уповільнення зростання пов'язане з негативним впливом низьких цін на біржові товари в деяких найбільш великих країнах, жорсткістю умов фінансування і, останнім часом, посухою в східній і південній частині Африки.

Різке зниження цін на біржові товари в останні роки викликало серйозну напругу в економіці багатьох найбільших країн Африки на південь від Сахари. Хоча з початку 2016 року ціни на нафту до деякої міри відновилися, вони як і раніше приблизно на 60 % нижче пікових рівнів 2013 року – шок безпрецедентного масштабу. Як наслідок, експортери нафти, такі як Нігерія і Ангола, а також більшість країн Економічного співтовариства держав Центральної Африки продовжують стикатися з виключно складними економічними умовами.

Зсув джерел зростання в Китаї від ресурсномістких інвестицій та експорту до зростання, в більшій мірі зумовленого внутрішніми факторами,

безумовно, відіграє певну роль в уповільненні, в якому перебувають багато країн регіону. У 2000-ті роки Китай став найбільшим торговим партнером регіону, і країни Африки мали значний торговий профіцит з цією країною, особливо після світової фінансової кризи. З падінням цін на біржові товари ця ситуація докорінно змінилася, а останнім часом торгове сальдо стало негативним. Ці тенденції, ймовірно, будуть продовжувати обмежувати зростання в середньостроковій перспективі.

На додачу до всього цього кілька країн в південній і східній частині Африки потерпають від сильної посухи, яка ставить під загрозу продовольчу безпеку для мільйонів людей. Засуха, ймовірно, призведе до зниження темпів зростання в ряді країн, у тому числі Замбії, Малаві і Ефіопії, і в багатьох країнах прискорюється зростання цін на продовольчі товари. Гуманітарні потреби накладають додаткове навантаження на бюджетні та зовнішні позиції в багатьох порушених посухою країн. Вплив посухи неоднаковий в різних країнах, але у всіх випадках нестабільність продовольчої безпеки пов'язана з важкими людськими витратами.

По-перше, за загальною слабкою картиною, як зазвичай, ховаються дуже різні обставини, що не дивно, враховуючи, що в регіоні розташовані 45 дуже різних країн. У багатьох країнах регіону, зокрема, країнах з найнижчими доходами, продовжують відзначатися стійкі темпи зростання. У більшості країн-імпортерів нафти справи в цілому йдуть краще: темпи зростання перевищують 5 %, чому часто сприяють триваючі інвестиції в інфраструктуру і високу приватне споживання.

У більш широкому плані, перспективи середньострокового зростання в регіоні як і раніше сприятливі. Короткострокові перспективи для багатьох країн Африки на південь від Сахари дійсно залишаються складними і захмарюються ризиками. Але в цілому основоположні внутрішні чинники зростання, що діяли протягом приблизно останніх десяти років, зберігаються до цих пір. Зокрема, значне поліпшення ділового середовища і сприятливі демографічні фактори,

ймовірно, будуть грати важливу роль в підтримці зростання в майбутні десятиліття.

У той час як потенціал економічного зростання в регіоні залишається високим, поточне уповільнення підкреслює ту обставину, що регіон не ізольований від численних перехідних процесів, що відбуваються у світовій економіці. Як наслідок, для використання високого потенціалу регіону в багатьох випадках вирішальне значення має істотний перегляд установок політики.

В силу сприятливих зовнішніх умов фінансування в останні роки дефіцити бюджету і рахунку поточних зовнішньоекономічних операцій значно зросли у багатьох країнах з прикордонною економікою в цьому регіоні в зв'язку з їх зусиллями щодо зміцнення слабкої інфраструктури, включаючи автомобільні дороги та залізничні дороги, електричні та водопровідні мережі. В даний час, коли умови зовнішнього фінансування стали набагато жорсткішими, цим країнам буде потрібно скоротити бюджетні дефіцити, в залежності від обставин конкретних країн, або за рахунок кращого визначення пріоритетності видатків, або шляхом збільшення податкових доходів. Це допоможе країнам відновити резерви для захисту від можливого погіршення зовнішніх умов.

Дійсно, поточні проблеми, що стоять перед країнами Африки на південь від Сахари, служать нагадуванням про необхідність зміцнити стійкість по відношенню до зовнішніх шоків. Структурні заходи, такі як поліпшення ділового клімату та підвищення якості державних інвестицій, сприятимуть розвитку приватного сектора і допоможуть диверсифікувати експортну базу. Також може допомогти подальший розвиток фінансового сектора регіону, в тому числі шляхом зміцнення правових основ і корпоративного управління.

Настав час переглянути установки політики для вирішення поточних складних завдань і забезпечення повернення Африки на стійку висхідну траєкторію. Необхідні заходи можуть привести до короткострокового уповільнення зростання, але вони дозволять запобігти ризику криз, які можуть виникнути, якщо заходи не будуть прийняті в найкоротші терміни. Виходячи з

цього, я вважаю, що країни регіону матимуть хороші можливості для використання їх значного економічного потенціалу.

Список використаної літератури

1. Bart Van der Meer. The Soviet Expansion in Africa. Facts and Fiction // Asia and Africa today 1991. – №4.
2. Economic Report on Africa 2012. Unleashing Africa's Potential as a Pole of Global Growth. United Nation Economic Commission for Africa. – Addis Ababa: United Nations, 2012. – P. 126;
3. Finance and Development June 2016 [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2016/06/pdf/fd0616.pdf>
4. The World Bank «Africa's Growth Set to Reach 5.2 percent in 2014 With Strong Investment Growth and Household Spending» [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2014/04/07/africas-growth-set-to-reach-52-percent-in-2014-with-strong-investment-growth-and-household-spending>
5. United Nations Conference for Trade and Development: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctad.org/en/Pages/Statistics.aspx>
6. Валовий внутрішній продукт Африки, 1970-2016: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://be5.biz/makroekonomika/gdp/gdp_africa.html
7. Дейч Т. Миротворчество на Африканском континенте// Азия и Африка сегодня. – 2007. – №1.
8. Достижение социальных целей Нового партнерства в интересах развития Африки [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт Refworld. – Режим доступу: <http://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=5497dc1c4>
9. Економічна правда «Африка багатіє. Завдяки чому?» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2016/08/12/602259/>

10. Енциклопедія «Страны, государства, материки планеты Земля» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://country.in.ua/africa/economic.html>.
11. Информационно-аналитический Центр «Минерал» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.mineral.ru/Facts/stat/124/206/index.html>.
12. Іващук І. О. Соціальна дивергенція економічного розвитку: глобальні тенденції та оцінка [Електронний ресурс] / І. О. Іващук, Л. Т. Герман // Сталий розвиток економіки. – 2016 – №3 – С. 51-60 – Режим доступа: https://www.unier.km.ua/images/uploads/_3_2016.pdf
13. Мельянцев В. А. Африка Южнее Сахары в XXI веке: возможности и риски развития/ В. А. Мельянцев// Мировая экономика и международные отношения. – 2013. – №8.
14. Мировые демографические тенденции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://daccess-ods.un.org/TMP/8605192.30365753.html>
15. Світовий атлас даних [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://knoema.ru/atlas>
16. Страны Африки – таблица, территория, население, ВВП и экономика [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://seosait.com/state-afrika-tablica-territoriy-population-gdp/>
17. Чорна житниця: що Африка робить аби стати потужним гравцем аграрного ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://agravery.com/uk/posts/show/corna-zitnica-so-afrika-robit-abi-stati-potuznim-gravcem-agrarnogo-rinku>